

OPONENTSKÝ POSUDEK HABILITAČNÍ PRÁCE

Miroslav Válka: Sociokulturní proměny vesnice. Moravský venkov na prahu třetího tisíciletí. Brno: Masarykova univerzita 2011, 223 str.

Hned v úvodu oponentského posudku je možné konstatovat, že Miroslav Válek ve své habilitační práci využil optimální konstelace, která nastala na brněnském pracovišti evropské etnologie již od padesátých let minulého století. Každopádně to Válkovi výrazně hraje do not.

Vedle výzkumu tradiční lidové kultury, jenž se prováděl kontinuálně od doby založení semináře pro etnografii a etnologii profesorem Antonínem Václavíkem, se oborové pracoviště na brněnské Filozofické fakultě začalo také věnovat aktuálnímu výzkumu tzv. družstevní vesnice. Započal už roku 1953, když se v rámci komplexního studia lidové kultury na Valašsku prováděl průzkum Stříteže nad Bečvou, obce se vzorným zemědělským družstvem. Stejně jako v dalších vytipovaných lokalitách českých nebo slovenských se projekt nepodařilo dokončit z důvodu problematičnosti združstevňování, stejně jako pro jeho teoretickou a metodologickou nejasnost.

Znovu se k výzkumu družstevní vesnice etnografické pracoviště na brněnské univerzitě vrátilo v roce 1969 a za jeho východisko byla vybrána jihomoravská obec Brumovice taktéž s ohledem na starší národopisné materiály, které byly o ní publikovány. Jednalo se v podstatě o opakovaný výzkum, jenž byl prováděn teoretickými a metodologickými úvahami směřujícími k vymezení předmětu bádání a k delimitaci zájmových sfér s jinými obory. Badatelský kolektiv pod vedením Richarda Jeřábka provedl analýzu vybraných odvětví tradiční kultury, vedle toho shromáždil základní údaje o sociální struktuře obce, profesním rozvrstvením obyvatelstva, o charakteru zaměstnanosti. Vydaná publikace *Proměny jihomoravské vesnice. Národopisné studie z Brumovic* (Brno 1981) představuje jeden z mezníků výzkumu soudobé vesnice.

Interdisciplinární charakter měl také autorský kolektiv, jenž se konstitoval v souvislosti s přípravou monografie o jihomoravské novoosídlenecké vesnici Horní Věstonice (1984). Jeho vedoucím byl další z brněnských univerzitních pedagogů Václav Frolec. Vedle obligátních etnografických témat se v publikaci jako novum objevuje problematika volného času nebo vztah obyvatel ke krajině, řešený socioložkou Hanou Librovou. Stejná autorka zpracovala ještě exkurz do problematiky chalupaření, které interpretuje jako součást kulturních proměn jihomoravského pohraničí.

Redaktor monografie Václav Frolec výzkum socialistické vesnice aktivně rozvinul už dříve, když během sedmdesátých a osmdesátých let minulého století organizoval na toto téma terénní výzkumy, inicioval vědecké konference a redigoval řadu sborníků. Výzkum završil monografií *Jihomoravská družstevní vesnice* (1989), kde shrnuje výsledky svých badatelských aktivit zaměřených na vývoj vesnice po druhé světové válce.

Ve výzkumu vesnice a rurální kultury pokračuje také současný Ústav evropské etnologie s cílem zachytit a analyzovat změny, k nimž došlo v důsledku politického a společenského vývoje po roce 1989. V rámci projektu *Sociokulturní proměny současné vesnice*, podpořeného v letech 2003–2005 Grantovou agenturou ČR, realizoval Miroslav Válka terénní výzkumy se záměrem shromáždit dokumentační materiál a

poznatky o průběhu transformace ekonomické, společenské, kulturní. Právě tento projekt se stal jedním z důležitých podkladů pro sepsání předložené habilitační práce.

Dále se brněnské univerzitní etnologické pracoviště zapojilo do realizace vládní *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu* (2003–2010), kterou pro Ministerstvo kultury zajišťoval Národní ústav lidové kultury ve Strážnici. Jednotliví pedagogové Ústavu evropské etnologie se podle svého odborného zaměření podíleli na vypracování podkladů pro dotazníková šetření, jejichž cílem bylo identifikovat jevy tradiční kultury i soudobé modernizační a globalizační tendence, přičemž do projektu byli zapojeni také studenti etnologie.

Výzkum současné vesnice tvořil integrální součást terénních výzkumů organizovaných pro studenty etnologie Masarykovy univerzity v rámci jejich výuky. V letech 2000 – 2006 probíhaly pod vedení Miroslava Války terénní výzkumy ve Valašských Kloboukách a na jižním Valašsku ve spolupráci se základní organizací Českého svazu ochránců přírody *Kosenka*. Ve městě byl výzkum orientován na společenský a kulturní život, folklorismus a historickou paměť, v regionu se zaměřil na přežívající formy tradiční kultury, na agrární problematiku, sídelní vývoj, formy lidové religiozity, ale také na tramping a skauting, který měl v oblasti silné zázemí.

Výsledky výzkumu byly zčásti publikovány v odborném tisku, získaná dokumentace slouží rovněž v pedagogickém procesu při výuce, konkrétně v jeho kurzech *Homo faber* I., II., zaměřeném na agrární problematiku, nebo v dalším kurzu *Sídlo a dům*, jehož součástí jsou také otázky současné sídelní typologie, ochrany kulturního dědictví, chalupářství.

Tyto předchozí výzkumy jsem uvedl hlavně proto, abych exponoval předloženou habilitační práci Miroslava Války. Každý oponent by patrně konstatoval, že Válkovo pojednání rozhodně obstojí ve srovnání s obdobným počínáním jeho předchůdců, zejména profesorů Richarda Jeřábka a Václava Frolce, kteří ve shora uvedeném období vykonali důležité etnografické výzkumy moravských lokalit.

Recenzovaná habilitační práce je doprovázena řadou konkrétních údajů, obrazová dokumentace, vložená přímo do textu, poskytuje názorný a instruktivní pohled na jednotlivé sociokulturní fenomény. V této souvislosti lze ocenit, že jde převážně o Válkovy fotografie z vlastních terénních výzkumů. Pozoruhodný je rovněž jeho dosti široký geografický záběr. Fotografická dokumentace určitě zvýrazňuje názorný pohled na celou problematiku.

Tak Miroslav Válka výstižně podává ekonomické, sociální a kulturní změny na moravské vesnici v uplynulém půlstoletí. Zbytečně nepodniká, pokud to není nutné, sondy do vzdálenější minulosti. Právě sociální antropolog jako reprezentant přítomné vědy by podotkl, zda se v práci příliš nearchaizuje a zda by neměl být větší důraz položen na postsocialistickou, respektive postkomunistickou transformaci.

Pravda, autor v publikaci prokazuje, že je obeznámen se s výzkumnými trendy, což dokládá jak v úvodní kapitole, tak v seznamu literatury. Zmíněný sociální antropolog by dále vyžadoval akcentaci především zahraničních komunitních studií, které například vykonali Američané v Evropě již před druhou světovou válkou (třebas Conrad Arensberg v Irsku a Irwin Sanders v Bulharsku a Řecku). V této souvislosti se mimo jiné klade důraz na holistický přístup ke komunitním studiím, popřípadě na tzv. *re-studium* vesnic.

To ovšem nemění nic na tom, že Válkova kvalifikační práce představuje významný přínos k poznání venkovské části společnosti na Moravě. Jistě by se dalo jít ještě dále, a to v problematice prosazování elektronické či mediální kultury. Civilizační změny postupují a venkov se nadále mění vzdor tomu, že si uchovává některé rysy tradiční

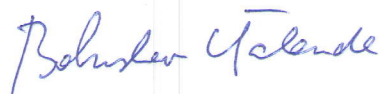
kultury, například v ceremoniálním systému. Ostatně každá publikace po oponentuře a recenzích volá pro druhém vydání.

Celkově lze konstatovat, že Miroslav Válka ve své habilitační práci osvědčil schopnost získat relevantní údaje ke zvolené problematice. Prokázal, že je schopen na vysoké úrovni teoreticky pracovat v příslušné oblasti studia a že umí získané poznatky interpretovat. Předložená práce je pečlivě provedena jak po stránce metodologické a teoretické, tak i praktické. Stylisticky je text velmi dobře zvládnut; je přehledný a čtivý. Je z něho taktéž patrné zaujetí pro zvolený předmět studia.

Dále Válkovo dílo snese veškerá náročná kritéria a minimálně ve středoevropském kontextu představuje významný vědecký přínos. V neposlední řadě Válkova celková publikační činnost včetně recenzovaného textu vykazuje návaznost na pedagogický proces, a to tak, že vlastně se studenty provádí terénní aplikaci svých některých přednášek. Právě z výzkumů prováděných společně se studenty vznikla řada hodnotných diplomových prací. V tomto případě Válka vhodně spojuje jak vědeckou, tak i pedagogickou kompetenci.

Závěr: Miroslav Válka podal výborný badatelský výkon, jeho habilitační práce splňuje veškeré požadavky, a proto ji lze přijmout jako vhodný podklad pro jednání vědecké rady Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, které by mělo vést k přiznání vědecko-pedagogické hodnosti docent.

V Praze dne 26. února 2012

Doc.PhDr. Bohuslav Šalanda, CSc.

Ústav etnologie Filozofické fakulty
Univerzity Karlovy v Praze